TEATER ELLER VARIETÉ?

NÅGRA NÄRGÅNGNA BETRAKTELSER

AF

»EN TEATERVÄN»

STOCKHOLM.
ALBERT BONNIERS FÖRLAG.

STOCKHOLM.
ALB. BONNIERS BOKTRYCKERI. 1893.

Förord till den elektroniska utgåvan

Boken, som tillhör Harvard University Library, har hämtats från Google Books. Den anpassades för Projekt Runeberg i mars 2013 av Bert H.

i. Inledning.

tockholm åtnjuter i närvarande stund den tämligen tvetydiga äran att i fråga om ett konstnärligt ordnadt teaterväsen, vara den kanske sämst lottade af Europas samtliga hufvudstäder.

Detta kan synas vara ett djärft påstående och ett hårdt tal, i synnerhet för dem som anse allt vara väl beställdt, så länge icke mindre än fem teatrar äro i gång och så länge de respektive teaterdirektionerna göra allt sitt till för att uppställa en spellista, som kan tillfredsställa dagens smak, och som icke af publiken kräfver allt för stora andliga ansträngningar för att kunna begripas.

Men någon större skådeplats, som går i spetsen för de öfriga, när det gäller att framföra goda arbeten, hvilka icke lägga an på smaken för dagen; men en teater som är tillräckligt ekonomiskt oberoende för att kunna arbeta endast för konstens skull, det äga vi icke.

LooQleDramatiska teatern har icke denna ställning, om den också i mångt och mycket kan anses för en mönsterskådeplats enligt våra förhållanden. Och när denna mönsterskådeplats, sträng som den bör vara i sina fordringar på de dramatiska författarna, när den icke anser sig kunna upptaga ett till den inlämnadt stycke, därför att det icke till fullo motsvarar alla de anspråk som en sådan scen måste ställa på de stycken som den vill uppföra, så finns det för närvarande ingen annan scen i Stockholm, dit ett sådant stycke kan lämnas för att blifva uppfördt.

Låt oss endast jämföra förhållandena i vårt södra grannland: När en dansk författare fått

sitt stycke underkändt vid den kungliga teatern, så har han ännu tre, säger tre stora teatrar att lämna det till. Antages det icke heller af Dag* marteatern, så går han till Kasinoteatern; vill man icke heller, af ett eller annat skäl, upptaga det där, så återstår ännu Folkteatern, och om stycket icke är absolut omöjligt, antages det naturligtvis på någon af dessa tre. Men hur ställer sig i detta fall förhållandet för en svensk teaterförtattare ?

Jo, helt enkelt så, att om Dramatiska teatern icke antar ett till den inlämnadt stycke — och för det kan den ju

hafva många och talande skäl — så finnes det för närvarande, och i synnerhet om stycket är allvarligt, ingen, säger ingen annan teater till hvilken han kan lämna sitt arbete.Språnget ifrån Dramatiska teatern och till den Södra är i estetiskt och konstnärligt hänseende betydligt längre än vägen från Kungsträdgården upp till torget vid Mosebacke, och ett allvarligt stycke, ellér ett stycke som inte är roligt, kan på den senare teatern mimera icke komma i fråga. Men lustspelet då, frågar man kanske? Jo, det är nästan lika illa ställdt med det. Det kan hända och har händt att man ansett det för mycket lustigt vid Östra trädgård gatan, och alldeles för litet uppsluppet borta på söder.

Eller också har det händt att det verkligen blifvit antaget och äfven speladt på v landets första scen», och sedan har kritiken dekreterat att det hörde till Mosebacke. Den fina publiken på Östra trädgårdsgatan har naturligtvis då rynkat på sina aristokratiska eller plutokratiska näsor och afhållit sig från att se det på den scen, där man sagt att det inte passade, och författaren har fått ordentligt påskrifvet, för att han inte vetat hålla sig på sin plats.

Men ponera nu att han verkligen försökt hålla sig där, att han erbjudit sitt stycke åt den scen där han själf ansåg att det passade bäst, och att han där fått det svaret att det var alldeles för mycket komedi, alldeles för litet »skojfriskt» som det nu så vackert heter — skulle detta verkligen kunna ligga utom möjligheternas område? Jag tror det icke, — ja, jag är nästan säker på att så icke är.Men låt oss nu — eller rättare sagdt, låt nu författaren fortsätta vandringen! Från Södra teatern går han naturligtvis då till Vasateatern; men där får han antagligen genast det mycket förståndiga svaret:

»Nej, min bästa herr författare, det här är inte alls vår affär! Vi spela endast operetter, det vet ni ju! Och sticka vi någon gång näsan in på annat område, så slår kritiken ihjäl oss! Det har ni nog sett. Nej, om ni möjligen har planen till någon pantomim, så skulle vi kunna språkas vid! Här måste man antingen sjunga, eller sprattla med benen, tala får man inte på Vasateatern. Dessutom ha vi inte personal för sådant, hvar och en får ha' sin genre, förstår ni U

Har nu stycket i fråga de allra ringaste förutsättningar för en scenisk utstyrsel, så tvekar man naturligtvis i det längsta att lämna det till den trånga, all illusion dödande låda som, ironiskt nog, här i Stockholm fått namnet Folk teatern. Ty inte kan det väl vara på fullt allvar som man vill uppfostra folket vid den repartoar som med några få undantag blifvit gifven och applåderad där.

Och därmed är den svenska teaterförfattarens pilgrimsgång slut, ty jag antar att han inte ger sig af till Kungsholmen, utan föredrar att lägga stycket i sin egen låda tills vidare. Han har visserligen också landsorten att välja på, men där tar man inte emot till uppförande ett svensktoriginalarbete, som inte först blifvit uppfördt i hufvudstaden och därstädes gjort hvad man kallar lycka.

Allt det där är nu sådana där små förtretligheter i det mänskliga författarlifvet, som man kan skratta rätt godt åt, när man inte själf råkar ut för dem. Men de kunna också hafva sin allvarliga sida och det är den som jag nu för ett ögonblick skulle vilja taga i betraktande.

Jag vill förutskicka en anmärkning, som nog kommer att göras af mången, den nämligen att detta är ett öfvergående ondt, som kommer att upphöra när operan får inflytta i sin nya byggnad. Detta är sant; men det är minst fem, om inte sex år till dess, och huru förhållandena under denna tid komma att gestalta sig, torde man inte behöfva vara någon trollkarl för att räkna ut.

Det är nämligen mycket antagligt att under dessa fem, sex år, publikens redan nu mycket lösa smak kommer att undergå en ytterligare förskämning. Därför skola nog de många varie-téerna sörja, de som under denna tid komma att spela herrar på täppan och som genom sina halfnakna kvinnor, sina obscena slangvisor och sina andefattiga och råa akrobatkonster komma att locka till sig, — icke numera som förr, endast rucklande ungkarlar — utan familjerna, män, hustrur och barn, samt den halfvuxna ungdom, som i dessa lokaler utbildar sig för lifvet.

Man talar så mycket, och med rätta, i våra dagar om den växande osedligheten, och be-hjärtade kvinnor och män hafva ju hållit möten för att öfverlägga om åtgärder för dess hämmande. De hafva också med rätta påpekat källorna för det onda, och de hafva därvid icke glömt att utslunga sina anklagelser mot skådeplatsen, som skulle

den haft och hafva sin dryga andel i orsakerna till den sjunkande sedlighetskänslan.

Men jag vill här inlägga en energisk protest till teaterns förmån, på samma gång som jag icke vill sticka under stolen med hvad den låtit komma sig till last. Skådeplatsen uppmanar icke till osedlighet och lösaktighet, därför att den skildrar dem i deras förirringar och deras följder för individerna och genom dem för nationerna. Dramat, som är och måste vara en bild af lifvet, kan icke framställa endast idealgestalter, som blott hafva sitt hem i fantasiens värld; det måste röra sig med konkreta figurer ur den verklighet som omger oss, och vill det måla sant, måste det begagna starka färger och icke sky att tala sanning. Dygd och last, ädla handlingar och brott, allvar och lättsinne täfla om herraväldet i lifvet, därför måste de återspeglas på scenen. Men detta fördärfvar ingen; ingen lockas till lösaktighet och synd genom att se huru dessa drifva sitt spel på »bräderna som föreställa världen», där de antingen straffasmed undergång i det allvarliga skådespelet eller drabbas af ironiens och löjets gissel i lustspelet och farsen.Men när obsceniteten i klädsel, i situationer, repliker och kupletter gör sitt inträde på skådeplatsen; när den upptager alla eller åtminstone de flesta af varietésalens förkastliga attribut — utom punschbuteljerna och cigarrerna — ty så långt äro vi ännu inte komna — då är faran öfverhängande. Och ty värr hafva tecken visat sig som tyda på, att i stället för att motsätta sig hela denna förhatliga vrångbild af konst, har man börjat konkurrera med den i stället. Och hvarför? Jo, naturligtvis för att locka publik.

Alla våra teaterföretag, utom operan, äro för närvarande enskilda spekulationer och de äro för sitt bestånd uteslutande hänvisade till publikens och tidningarnas ynnest. Kan denna icke köpas på konstnärligt och estetiskt berättigadt sätt, så köpes den naturligtvis genom koncessioner åt den rådande smaken för dagen. Detta är ju lika naturligt som att två gånger två gör fyra; ty ännu har det icke händt i vårt land, såsom fallet är i Danmark, att någon kapitalist blifvit teaterledare af kärlek till konsten.

De flesta af våra teaterledare hafva blifvit det genom omständigheternas tvång. Att de således sätta affären i första rummet och konsten i andra eller tredje — ja, det kan man beklaga, men man har knappast rättighet att förundra sig däröfver. De måste lefva själfva, och deras sujetter måste lefva, teaterhyrorna måste betalas — på hyllan således med konsten, och fram med konsterna i stället.Och hur har det blifvit så illa ställdt?

Jag tvekar icke att säga: det är allas vårt fel! Allas, ända uppifrån och ända ner! Vi hafva aldrig här i landet på fullt allvar velat erkänna, att skådeplatsen har ett kulturkndamål att fylla, att den är lika nödvändig för ett folks uppfostran som skolan och kyrkan, och att den följaktligen bör vara likställd med dessa båda i rättigheter och skyldigheter.

De tänkvärda orden »ej blott till lust*, hafva aldrig stått inristade öfver proceniet till våra teatrar — de hafva en gång stått på ridån till en af dem, men när skådespelet började, försvann således inskriften.

Teatern har hos oss i långa tider betraktats som en penningaffär och behandlats som en sådan. Ur den synpunkten har staten sett den, riksdagen sett den, pressen, allmänheten och den enskilde individen sett den, och när en och annan röst höjt sig för att söka fastslå att den är ett bildningsmedel och därtill ett af de viktigaste — ja, då har man antingen ryckt på axlarna af medömkan eller skrattat som åt en galenskap.

Sådant hämnar sig alltid, och nu hafva vi kommit så långt som möjligt ut på det sluttande planet. Skall det bära ännu längre utför och skall seklets slut också se den svenska skådeplatsens slut, — se huru varietégycklet med flygande fanor och klingande spel drager in i de förra teatersalarna?De betraktelser dem en gammal teatervän här nedskrifvit, torde möjligen till någon del kunna visa hvad vi hafva att hoppas eller frukta af den närmaste framtiden. Men först en blick tillbaka, för att med ledning af det förflutnas lärdomar kunna tänka oss det kommande.2. Återblick.

jj^)et var ett ödesdigert beslut som fattades, när konung Karl den XV år 1863 inköpte den Stjernströmska »Mindre Theaterm, för att af den skapa en dramatisk scen för de kungliga teatrarne.

En af den tidens mest bekanta teatermän, hvilken hade en skarp blick för dramatikens betydelse som uppfostrare för folken, och som var född och uppvuxen i ett land, där man uppfattat denna betydelse i hela dess vidd, yttrade i fråga om detta köp de profetiska orden:

»Nu är det slut med den stora dramatiska konsten i Sverige!»

Mannen var August Bournonville, och så balettmästare han också och egentligen var, såg han dock längre än de flesta. Men det kom sig nog däraf att han till och med diktade sorgespel i sina baletter, och att han var tillräckligt universelt anlagd för att inte så förälska sig i

sin lifsuppgift, att han icke hade öga och kärlek äfven för de närbesläktade.

Det dröjde heller icke länge, förrän han fick rätt.

Inköpet af den mindre scenen hade tvenne stora olägenheter med sig, hvilka inom kort föllo skarpt i ögonen. Först och främst splittrade det de konstnärliga krafterna, och för det andra slog det ihjäl en konkurrent — båda delarne lika farliga saker.

Utan konkurrens bör ingenting vara i vår bristfälliga värld. Människan är född lat, och tvingas hon icke till verksamhet genom kampen för tillvaron, denna må nu vara allomfattande eller utgå på ett detaljsyfte, så slappas hon så småningom och mister den energi, som behöfver väckelsen af likars verksamhet i samma riktning, för att icke gifva efter.

All splittring är farlig, och icke minst i konstnärligt hänseende. Det är endast med samfällda och väl sammanslutna krafter, som man kan bjuda spetsen åt störande inflytelser af en sjunkande smak och ett tanklöst nöjesbegär, hvilka af skådeplatsen icke begära något annat än att den skall vara en rodocka för stunden och som absolut icke tål att den tuktar eller väcker, vare sig att detta sker genom tragisk undergång eller genom det löje som på samma gång gisslar och befriar.

Det större dramat fick dödsstöten genom detta inköp af den mindre scenen, hvilken, föratt kunna fylla sin spellista, fick vara tämligen litet noga i valet. Den tidens teaterledare försökte nog att ännu hålla skådespelet uppe, men när det under samma kväll skulle spelas på de båda scenerna, och när den så kallade »fina so-cieteten» helst besökte den scenen, på hvilken de muntra och slippriga franska lustspelen och farserna gåfvos, så fick det simplare folket fylla fjärde och femte raderna i det gamla operahuset, för att se Shakspeare, Schiller och Goethe spelas med tre eller fyra verkliga förmågor, sekun-derade af operans utiliteter och de, minst sagdt, tämligen underhaltiga krafter som icke användes därnere på den lilla scenen.

Dagskritiken, som i de flesta fall inte är annat än aftrycket af pluralitetens åsikter och mening om och på premiéren, hade naturligtvis idel blommor för den mindre scenen, där skrattprogrammen gåfvos, och idel klander och bitterhet för den större, där man sökte upprätthålla de stora traditionerna så godt sig göra lät. Ett fullt oklanderligt samspel kunde ju icke ernås, därför att de uppträdande icke på något sätt kunde ställas i jämnbredd med hvarandra i konstnärligt hänseende. Den mindre scenen var således det hvita och den större det svarta barnet. Och när man någon gång på den mindre scenen gaf ett skådespel med större personal och större anspråk än vanligt, och man af tillfälliga orsaker icke kunde ge en opera däruppe, så stängde man helt enkelt den stora teaterns portar. Men det hände aldrig att man stängdeden lilla scenen för att värdigt kunna gifva ett stort drama däruppe.

Och hvarför? Jo, naturligtvis för affärens skull. Konungen tröttnade ibland på att betala, riksdagen var icke särdeles gifmild, och kassan led af ett nästan ständigt deficit: »affär, således och aldrig annat än affär.» För aftärens skull gaf man >Den sköna Helena» och »Riddar Blå-skägg% för fulla hus, hvilket hade till närmaste följd att man gick miste om 15,000 kronor om året af statsanslaget, därför att man den gången var sedligt sinnad borta på Riddarholmen. Sedan dess bar sig 7:de hufvudtitelns »bete noir» ändå sämre, och det kunde naturligtvis inte falla någon in att föreslå dess öfverflyttning till 8:de, som har att sörja för kulturintressena i landet. Teatern står ännu i dag under finansdepartementet i vårt land, och där kommer den nog att bli stående, så att vi åtminstone hafva någon egendomlighet att skryta med inför de öf-riga nationerna, hvilka ställt den under kultus-ministerierna.

Och hur det under tiden gick med odlandet af smaken, det kan man ju lätt tänka sig. Dramatiska teatern, som spelade hvarje kväll, så lång vintern var, slukade repertoir som en hval slukar sillstim. Mästerverk kunde ju inte

alltid finnas, inte ens ofta funnos de att tillgå, och så tog man hvad som fanns, men helst de franska dramerna och de tyska lustspelen, hvilka inte kostade mera än öfversättningsarfvodet, och hvilka,om de också icke voro så dåliga som nu, dock icke kunde uppfostra habituéerna till några fin-smakare. Man vande sig att sätta ned anspråken på rätterna, bara de serverades bra, och på det sättet sjönk smaknivån allt mera år ifrån år, på samma gång som de stora skådespelen blefvo allt sällsyntare på spellistan däruppe.

På detta sätt förgingo några, år och så kom Edvard Stjernström och bröt det löfte han af-gifvit, nämligen att inte vidare grunda något nytt företag, sedan han fått så bra hetaldt för det gamla, som han sålt. Rättvisan fordrar dock det erkännande, att man från andra sidan icke särdeles strängt hållit det löfte man gifvit honom, att få blifva den dramatiska scenens styresman. Ett löfte som visserligen icke var skrifvet, som hans, men som dock hade ingått i köpet.

Han byggde sin nya teater visserligen, som en känd .skämtare uttryckte sig: »på ett löftesbrott och en bakgata», men det säkra är att han gjorde den svenska dramatiken och dramatiska konsten en god tjänst med det nya företag han grundade. Att denna tjänst icke blef så stor som den kunnat och borde, var väl mera omständigheternas fel än hans; men ett behof blef likväl fyldt, det fanns åter en konkurrent, och stycken som icke mottogos på den kungliga scenen, fingo nu tillfälle att visa sig för publiken på den nya.

Det blef nu också några år bortåt ett friskt lif på den inhemska dramatikens af så myckentorka och missväxt hotade mark, och äfven grannländernas både större och mindre dramatiska författare njöto där en gästfrihet som de aldrig ernått på de kungliga. Stycken som dessa antingen af politiska eller sociala grannlagenhetskäl eller af förnäm likgiltighet icke velat taga upp, medan de ännu hade krafter för dem, kommo nu fram på denna enskilda teater och det på ett i allmänhet mycket vårdadt och hedrande sätt.

Man fick på den se Goethes Faust, Shak-speares Hamlet och Julius Cesar, Ibsens Brand och Kungsämnen, Björnsons Handelshus och Öfver förmåga Strindbergs Mäster Olof och Lyckopers resa och flera arbeten af högt värde; men i stället för att nu staten eller kommunen bort understödja ett så aktningsvärdt arbete och komma de män till hjälp som försökte hålla det värdefulla dramat uppe, så gjorde man ingenting, och så måste de slutligen begära hjälp af — Boccacio!

Och 'därmed var äfven det gärdet uppgifvet. Operetten med sin dyrbara utstyrsel, sina banala slagdängor och sina mer och mindre tvetydiga situationer och repliker, gjorde sitt intåg på den nya scenen, åstadkom, här som alltid, ett bedrägligt plus i inkomsterna och slutade, här som alltid, med att förstöra hela företaget. Publiken hade nu fått blodad tand, aptiten växte, som alltid, medan man spisade, och teaterns ledare måste gå vidare på den en gång inslagna vägen. De höga sångarhonoraren slukade destora recetterna, och de goda styckena blefvo allt sällsyntare på spellistan. För att kunna betala de sjungande så högt som möjligt måste man pruta med de talande, och på det sättet gingo de goda krafterna sin väg och mindre goda kommo i stället.

Den tiden höll sig Södra teatern ännu till lustspelen och farserna, hvilka länge utgjort den lilla scenens styrka — äfven om de under den sista Zetterholmska tiden uppblandats med en och annan Offenbachiad, och det var för öfrigt endast på den Hammerska ladans scen som operetten huserade, i det att den allt mera afkastade äfven de intimare klädesplaggen och började införa Café chantant-genrens* frivola nakenhet både i fråga om texterna och kostymanordningarna. Och nu var det på dess nedersta bänkar som societetens grädda samlades, medan operan stod halfttfm och själfva dramatiska teatern emellanåt förde ett ganska tynande lif.

Det torde ännu vara i friskt minne, det ögonblick, då den ena statsmakten af sparsam-hetsskäl helt och hållet tog sin hand från de kungliga teatrarne och då deras chef måste med hatten i handen gå ut och tigga ihop ett treårigt understöd af de mera burgna i samhället. Och detta skedde i samma hufvudstad där Gustaf III hundra år förut upprest sitt nya tempel »åt fäderneslandets sånggudinnor!» Hufvudstad ens kommunalrepresentanter hade endast ett blek-lagdt nej att svara på den anhållan om under-stöd som till dem framställdes, och de gåfvo sig därmed ett andligt fattigdomsbevis, som inte ens småborgarne i Tysklands och Frankrikes städer af andra och tredje rangen skulle vilja afundas dem, de som sedan långa tider tillbaka doterat och underhållit sina stadsteatrar med en frikostighet och offervillighet öfver allt beröm.

Men de hafva antagligen gjort det, därför att de vilja att i staden skall finnas en plats dit dé kunna gå själfva med sina hustrur och barn, för att åse skakande och lyftande, eller också muntra och skrattretande, men alltid lärorika skådespel, i stället för att behöfva skicka dem till dåliga Kneiper eller ännu sämre Café-chan-tant-lokaler. Här hos oss har man gått den motsatta vägen och så förundrar man sig öfver att osedligheten, »oegentligheterna», och fördärf-vet stiga öfver bräddarne och att ruttenheten gått så långt att till och med de oskyldiga små

barnen dresseras till att leka varieté under mö-

drarnas öfverinseende. Och nu slår man sig för sitt bröst och ropar: »Huru är det möjligt att det kunnat gå därhän i vårt gamla, hederliga land?» Och väl må man fråga: »Huru har det

kunnat gå därhän ?» Orsakerna kunna nog vara

flera. Man kan hänvisa på de slappade familjebanden, på den stigande religionslösheten, på det allt uppslukande vinstbegäret och på mycket annat därtill. Men det säkra är att teaterns låga ståndpunkt hos oss för närvarande är en af dem.Jag vet mycket väl att man inte gärna kan fordra af allmänheten, att den skall betala höga inträdespriser för att sätta sig i en teatersalong och höra moralpredikningar — och det är inte det jag menar. Skådeplatsens moral är framför allt en »morale en action», det är handling man där skall lära af, och den behöfver inte vara tråkig därför att den är gripande och sann. Det är inte lifsglädjen — den mycket omskrifna och omtalade, men för det mesta missuppfattade — som skall förvisas från skådesplatsen, det är skojet, halfnakenheterna och allt det vädjandet till de smutsiga passionerna, utaf hvilka numera de varietéartade styckena öfverflöda. Ett godt skratt har ännu aldrig förgiftat någon oskyldig själ — en naken, till och med rå sanning icke heller; de' mänskliga dårskaperna få inte försvinna från scenen, lika litet som de mänskliga förvillelserna; men det är de cyniska anspelningarna, det är smutsen som måste spolas bort. —

Så kom ändtligen det ögonblick då själfva det yttre skalet af Gustaf III:s skapelse måste falla. Nå, den af honom ingjutna anden var till god del redan borta; den yttre byggnaden kunde således gärna följa med, tyckte man väl.

Mången med mig har ansett och anser fortfarande att det var för tidigt, att den gärna kunnat få stå kvar några år till. Under tiden hade man kunnat bygga upp den nya operan på Helgeandsholmen, där hon skulle fått en plats som inte har sin like i Europa, och man hadedå kunnat spela på den gamla, till dess den nya blifvit färdig.

Det värsta af allt var, att genom denna allt för tidiga rifning af det gamla operahuset, förintade man den skådeplats som, sedan den väl uppstått, allt mer och mer blifvit ett oafvisligt behof. Och — egendomliga ödets nyck! — för att kunna skaffa en ny bostad åt den gren af dramatisk konst, som väl, strängt taget, egentligen är en afart, måste man slopa den scen, som kunnat blifva en verklig plantskola för vår dramatiska konst och som äfven i många fall varit det, i synnerhet i början.

Det är ju kändt att Gustaf III byggde sitt operahus liksom han förut på Bollhuset uppsatte sin opera för att som han sade: »försona svenskar ne med sitt modersmål». Det är fara värdt att de nu glömma det, eller åtminstone glömma hur det borde talas i det högre dramat, medan den nya operan bygges.

Salongspratet kommer nog till sin rätt, gatu-språket likaså; men det t ärans och hjältarnes språk» om hvilket skalden talar, hur går det med det? Man må ju kunna hoppas att det skall kunna fa »lefva; men illa ser det ut, ty för närvarande är det så godt som bannlyst från den svenska scenen, där det dock borde talas mönster-gilt af alla och för alla.3- Kungliga operan.

"en på Blasieholmen residerande kungliga operan är för närvarande den enda, af staten understödda teater i vårt land. Detta är betecknande för förhållandena, och man har således rätt att på den ställa större anspråk än på de enskilda företagen, hvilka uteslutande äro hänvisade till sina egna krafter, till tidningarnas ynnest och allmänhetens skådelusta.

Operans historia under de senare åren efter 1888 är för väl känd för att här behöfva vidröras annat än i förbigående. Från och med det året blef ju också den en enskild entreprise, dock med fortfarande statsanslag, och tack vare den gamla, goda operarepertoiren och de väl försedda kostym- och dekorationsförråden, samt äf-ven

tack vare publikens iråkade förskräckelse för att mista den, som hade till närmaste följd ett nyvaknadt intresse, blef den under de två första åren en briljant affär. Hofkapellmästaren Nord-

qvist — som var modig nog att uppträda som räddare i nödens stund — bars bokstafligen på händerna af sina tacksamma sujetter, af den nu ytterst medgörliga kritiken och den i hög grad entusiastiska publiken. En sådan harmoni hade aldrig rådt förr både inom och utom sånggudinnornas tempel — kanske med undantag af dess allra första tider, då den kunglige beskyddaren, författaren och instruktören följde den med sitt aldrig svikande intresse.

Men — det sköna är förgängligt som vi veta, och snart började en och annan dissonans blanda sig med förtjusningshymnerna. Skälen därtill voro nog flera än ett; men man misstager sig icke så särdeles mycket, om man säger att ett af de mest talande var det, att det började gå alldeles för bra för räddaren — i ekonomiskt hänseende. De räddade började tycka att de också kunde få stoppa en del af vinsten i sina egna fickor, och när nu äfven det andra året visade ett nästan lika vackert resultat, så kom den traditionella svenska afunden riktigt i rörelse. Att den redan förut och så småningom börjat sända ut sina små försöksballonger, kunde man lätt märka på den ändrade tonen i kritikerna och i samtalen man och man emellan.

Det tredje året började således med att äfven operan omorganiserades till ett slags association, hvars viktigaste uppgift dock tycktes vara den att dela den motsedda stora vinsten. Ty några kraftigare ansträngningar för att därinom

Teater eller varieté. 2höja den konstnärliga verksamheten märkte man icke. Repertoiren började bli allt mer och mer utsliten, rösterna, kostymerna och dekorationerna likaså, och sedan de tre första månaderna af spelåret hankat sig fram så där tämligen, kom på en gång befallningen, att midt under brinnande termin flytta ut ur den gamla lokalen, emedan byggnadskonsortiet behöfde platsen, för att genast börja rifva den gamla byggnaden och lägga grunden till den nya. Man frågade sig hvad det var för en förfärlig brådska: höll det gamla operahuset på att ramla? Eller visade det sig redan då att lotterilånet var otillräckligt och ville man, genom att genast sätta byggnadsarbetet i gång, skaffa sig giltiga skäl att komma och begära koncession på ett nytt, sedan man misskalkylerat sig på det första?

Med stöd af hvad som sedan händt, skulle man vara färdig att tro detta, äfven om man den tiden kunde finna en plausibel anledning till brådskan däruti, att man skyndade sig för att inte Gustaf Adolfs torg skulle se ut som en skräpig materialgård, när den blifvande Skandinaviska utställningen skulle löpa af stapeln 1896.

Den först vidt och bredt omtalade, för öf-rigt ganska förståndiga afsikten att börja byggnaden på tomtens östligaste del och under tiden låta det gamla operahuset stå kvar, hade öfver-gifvits på grund af förändrade planer och byggnadsritningar, hette det nu. Att detta var beklagligt och att det icke var absolut nödvändigt,kan man åtminstone föreställa sig, i synnerhet sedan man nu fått klara bevis på att det är just den delen af byggnadskomplexen som man först ämnar göra färdig — för den blifvande operakällarens skull 1 Alltså: först restauranten, punschlokalen — och sedan konsttemplet! Det är ju alldeles i sin ordning i riks- och hufvudstaden Stockholm!

Emellertid måste operan genast flytta sina bopålar till Svenska teatern, för hvars reparation och delvisa ombyggande en god del af det bidrag åtgick, som konsortiet skulle lämna till operaverksamhetens upprätthållande under byggnadstiden. Det blef också i andra afseendé en dyrbar flyttning, ty det visade sig att publiken inte följde med — åtminstone inte i början. Den nya scenen visade sig icke heller särdeles lämplig hvarken i fråga om akustiken i salongen eller utrymmet innanför ridån — och hvad som var: traditionens nimbus gick förlorad under vägen. I den gamla operasalen fortlefde den ännu med nästan oförminskad styrka, ty hvad som brast i de nya rösternas välljud för dagen, det supple-erade man omedvetet genom att i minnet återkalla de gamlas från de stora tiderna. Man skulle ju kunna föreställa sig att dessa minnen bort verka i motsatt riktning, men så var det icke, och så är det aldrig i dylika fall. Hvarje tid har sina favoriter, och uppträda de blott i samma rum som det förflutnas, så lånar mandem egenskaper från dessa, därför att ingen tid vill erkänna sig fattigare än en som varit.

Men i den nya lokalen var det en annan sak. På det lyriska dramats område hade den inga andra traditioner att bjuda på, än operettens, och att dessa icke voro fördelaktiga för operascenen, är ju lätt att tänka sig. Lika litet kunde de svaga försök som med otillräckliga krafter gjordes för att hålla en dramatisk afdelning uppe, hämta någon nytta af traditionerna från de goda stycken som förut gifvits med bätte krafter på samma scen — utan snarare tvärt om. Det började dessutom allt mer och mer visa sig att den kungliga svenska operainrättningen var rof för en inre splittring, som icke kunde annat än högst menligt inverka på dess. konstnärliga verksamhet, — en splittring som redan mot spelårets slut utbröt i fullständig anarki. Hvar felet låg är svårt nog att säga — antagligen hade alla parterna sin trasa med i den ledsamma byken — nog af, det oerhörda inträffade att operans personal, med undantag af hofkapellet, ingick ett förbund, hvars viktigaste stipulation var att icke vidare vilja arbeta under ledning af den förnämsta anförarekapacitet som vi för närvarande äga, och spelåret afslöts under fullständig förvirring både i konstnärligt, disciplinärt och ekonomiskt afseende.

Nödtorftigt hoplappad vid innevarande spelårs början, har den kungliga operan sedermera fortgått under en ny styresman, som, äfven han,måst vädja till den enskilda offervilligheten för att kunna hålla verksamheten uppe och hvad värre är: vädja till den utan framgång. Under tiden har operainrättningen försökt hålla sig öf-ver vattnet genom att i synnerhet vädja till debuter och gästspel — dessa två lockbeten, som sällan förfela sin verkan — till en tid. Men ingen temporär liten framgång, och ingen däraf framkallad stegring i publikens ynnest, kunna öfverskyla den märkbara bristen på.plan förarbetenas gång, den betänkliga bristen på sångare och sångerskor för vissa rollfack inom den stora operans område och den ännu betänkligare brist på ordning och god disciplin, som för närvarande lär vara rådande inom verket och om hvilka icke så litet dunstat ut äfven utom murarna i den tillfälliga lokalen.

Allt detta kan dock mycket väl vara illvilligt prat och, jag tillägger det inte heller allt för stor vikt. Hvad som dock icke utan skäl väckt förvåning och äfven framkallat ett för kontrahenterna mindre smickrande löje, är det högtidliga återtagandet af den fruktansvärda, så kallade »Riitlieden» — »i fall den skulle lägga hinder i vägen för ett önskvärdt ordnande af teaterns ekonomiska ställning» som det så naivt heter i tillkännagifvandet om att man löst sig både från hedersordet och penningplikten. Detta vill med andra ord säga att, sedan det visat sig att de förmodade trollkarlar dem man litade på, varit endast vanliga, simpla dödliga, så har man ingen-ting emot att försöka utplåna minnet af den dumhet man begått, och man inbillar sig helt säkert, att den inte alls skadat institutionen i fråga.

Men det är just hvad den har och det ändå på mera än ett sätt. Den har visat att operainstitutionen är ett inom sig själft söndradt rike, och den har dessutom visat att artisthögmodet därinom stigit till en betänklig grad, ja, så betänklig att det lätt kan hota hela inrättningens bestånd. När alla, som fått en eller flera toner i strupen, anse att de med dessa också undfått kunskaper och förmåga att styra en så invecklad institution som en teater, då ligger faran nära för den totala upplösningen af all sammanhållning, all pliktkänsla, allt gemensamt arbete för ett mål. Och det värsta är, att i allmänhet är detta artisthögmod störst hos de individer, hos hvilka det är minst berättigadt, om det någonsin är det. Ty man kan ju förstå och möjligen förlåta storheterna att de vilja ställa sig som centra i världsaltet; men när medelmåttorna och odågorna börja sätta sig på sina höga hästar, så är detta både ömkligt och löjligt. Det torde dessutom vara en genom alla tider och i alla länder erkänd sanning att flertalsstyrelse inom en konstnärlig institution, där jaget spelar en sådan roll som inom teatervärlden, aldrig i längden gagnat hvarken saken eller personerna.

Kunde således teaterkonsortiet genom någon sorts ny obligationsaffär — den tredje i ord-ningen — förskaffa operan en fullt duglig och absolut själfständig styresman under byggnadstiden, så skulle det bestämdt vara lika nyttigt, om inte nyttigare för dess bestånd, än det nya

tillskott för dess budget, som skall tillfalla den

genom de nya millionernas upplånande. Man skulle då kunna hoppas, att när den nya opera-byggnaden en dag står färdig, det också skulle finnas en väl vald, med goda röster och liflig pliktkänsla utrustad elitkår af sångare och sångerskor, som stode beredd att inflytta i den nya byggnaden, och som hade kraft att i den ingjuta den sanna

konstens ande — en ande utan hvilken det nya operahuset endast skall blifva

ett grant, till formerna tidsenligt, men i all sin glans och prakt tomt och ihåligt skal för en konst som är på dekadans.

Det vore i hög grad sorgligt om så skulle blifva; men jag vill så gärna tro att de fem

eller sex årens ännu återstående vandring genom tillfälligheternas öken skall här, som hos Israels barn, slutligen komma enighet åstad, äfven om man mer än en gång skulle komma att taga sig ännu en liten sväng omkring den gyllene kalfven.

*4. Våra enskilda teatrar.

* rämst bland våra enskilda teatrar står på goda skäl Dramatiska teatern, och den har därför naturligtvis grundade anspråk på att blifva bedömd uteslutande som sådan. Allt ordande om dess skyldighet att gå i spetsen för den dramatiska konstutöfningen i vårt land, alla anspelningar på att den på sin spellista upptager stycken som äro den ovärdiga, äro således helt och hållet obefogade. Dylika anspråk har man endast rättighet att ställa på en af staten eller af kommunen doterad teater, som har till sin uppgift att leda smaken på rätta vägar och bilda en motvikt till småteatrarnas lösa mat och varietélokalernas förskämda anrättningar. Lika obefogade och oberättigade äro i följe häraf alla de råd och fingervisningar, med mer eller mindre bismak af befallningar, hvilka mer eller mindre öppet framställas i tidningarna, när det gäller teaterns inre organisation och tillsättningen

af befattningar därinom. Det är först när det allmänna understöder en teater på annat sätt än genom att allmänheten köper biljetter till dess föreställningar — ty det kan den ju låta bli, det är icke obligatoriskt! — det är först då, som man har både rättighet och plikt att skärskåda och klandra det sätt, hvarpå de konstnärliga fordringarna tillgodoses på densamma. Härmed menas naturligtvis icke att kritiken skall låta fem vara jämnt i fråga om de estetiska krafven — den skall råda i dessa, men icke föreskrifva lagar för de öfriga.

Sedan det åskådningssättet blifvit fastställdt som det enda rätta, kunde man ju önska, och i synnerhet önska för dess egen skull, att Dramatiska teaterns association såge sin sak ur en något strängare konstnärlig synpunkt än kanske på senare tiden varit fallet. Eller rättare sagdt, att den såge saken litet mera i stort, att den gjorde litet mera rättvisa åt de skådespelarför-mågor som finnas utom den och åt de författare, som hembjuda den sina arbeten. Därmed menas icke att den skulle antaga flera stycken än den gjort, men att den, när den en gång antagit dem, skulle behandla dem litet bättre och framför allt litet konstnärligare. Det finns ingenting farligare för en teater, än att den visar allmänheten att den endast bedömer styckena ur inkomstens synpunkt, gifver dem så länge de åstadkomma ett så eller så stort medeltal i kassan och lägger bort dem så fort detta understigerdet en gång bestämda. Publiken är i detta fall en mycket läraktig elev, och det dröjer inte länge förrän den använder samma måttstock som teatern själf. För den, liksom för teaterdirektionerna blir ett godt stycke synonymt med ett som ger fulla hus, och ett dåligt stycke blir det som ger halfva eller fjärdedels, dess litterära värde må för öfrigt vara huru framstående som helst.

Det gamla, hos oss ty värr häfdvunna sättet att spela ut ett stycke på en gång, borde denna teater hafva vuxit ifrån, och hur mycket enskild teater den än är, skulle den hafva mera nytta af att följa en med urskilning uppgjord, omväxlande spellista — att med ett ord skaffa sig en stående repertoir och inte lefva endast för dagen. Man skulle ju äfven, utan att därför be-höfva anses allt för sträng, kunna önska att denna teater, fastän den är enskild, ville litet beslut-sammare gå i spetsen för vår dramatiska konst-utöfning, när det gäller arbeten, som icke borde få saknas på dess spellista. Det kan aldrig bli annat än ett betänkligt fel att till exempel icke antaga »Byggmästar Solnes» till uppförande på denna teater, i synnerhet när man har så utmärkta krafter för hufvudrollernas återgifvande, som dramatiska teatern för närvarande besitter. Det var samma sak med »Hedda Gabler», och det ser sannerligen ut som om landets första dramatiska scen hade så dålig tanke om sin publik, att den icke tilltror den förmåga att kunna upp-fatta och njuta af dessa, visserligen i mycket gåtfulla och underliga, men dock i sin helhet storslagna skapelser af nordens förnämsta dramaturg.

Jag tror nog att dramatiska teatern besökes af en habituéklick, som inte alls vill se dessa stycken uppförda där;

men hela publiken består likväl icke endast af sådana Det låter ju alltså tänka sig, att associationens ledande män kunna ute i sällskapslifvet få höra rätt ampra anmärkningar, ja till och med lida ganska mycken smälek för det att de uppföra stycken, som trampa vissa ömfotade individer på liktornarna; men det borde väl inte utgöra giltiga skäl för att visa missaktning för en författare af Ibsens betydelse, om man nu också anser sig böra göra så litet omständigheter som möjligt med sina egna. Att sköta teatrar som kotteriaffärer plägar sällan bära sig i längden, helt enkelt af det skälet att ett kotteri aldrig nöjer sig med att behålla endast ett finger, utan slutligen både vill ha' och äfven griper fatt i hela handen.

Dramatiska teatern äger många och goda skådespelarkrafter — ingen nämnd och ingen glömd — men det hindrar icke att där saknas några, som skulle kunna göra både den och konsten ovedersägliga och värderika tjänster, medan den i stället behåller åtskilliga, som den mycket väl skulle kunna undvara. Men detta tillhör ju den inre organisationen och kommer icke offentligheten vid, annat än i så måtto attallmänheten, när den köper sina biljetter skulle kunna önska att på affischen få se ett och annat namn som den nu måste sakna. Anser teatern sig däremot icke behöfva dem, så är det ju dess ensak, och publiken får då passa på att se dem och skänka dem sitt bifall om och när de uppträda som gäster på andra scener.

På tal om dramatiska teatern och dess association kan jag icke underlåta att påpeka den betänkliga oegentlighet som ligger däruti, att denna helt och hållet enskilda affär tillämpar och fordrar att äfven utanför stående skola rätta sig efter det reglemente som för många år sedan utfärdades för de kungliga teatrarna som sådana och som naturligtvis icke kan hafva ett sken af berättigande att gälla för de utomstående, åtminstone icke förrän det officielt förklaras såsom antaget af och för Dramatiska teatern i dess nuvarande organisation. Misstar jag mig, eller utgör inte detta reglementes tillvaro, uppgjordt som det är för omkring fyrtio år sedan, då förhållandena voro helt annorlunda än de nuvarande, ett af skälen för det kungliga epitetets bibehållande? Det säkra är att det är mycket bekvämt för teatern, i det att det afklipper alla försök till modifikationer i fråga om betalningssättet, särskildt för de stycken som antagas — men huruvida det är lika välgörande för författarna och genom dem för den magra, svenska dramatiken, därom kunna meningarna vara delade.En åtgärd som dramatiska teaterns association vidtagit, och som är värd uteslutande erkännande, är anordnandet af de gratismatinéer som gifvits under de senare åren, och som fortfarande gifvas för stadens arbetarbefolkning. Därmed är teatern inne på den rätta vägen, och man kunde endast önska att den ville så till vida förändra detta, att den äfven gåfve godtköps-föreställningar, ty för att gratis gå på teatern drager sig antagligen en stor del af den mera burgna arbetarbefolkning, som ingenting skulle hafva emot att för billigare pris få taga sina biljetter i sällskap med andra lager af befolkningen. Åtminstone torde saken tåla att tänka på för kommande tider, och torde vara ett af de bjärta korrektiven mot den förskämning af smak och seder, som åstadkommes genom de dåliga anrättningar som gifvas på de teatrar där priserna äro billigare, eller i varietésalarna, dit nu äfven arbetarna komma.

Om de öfriga enskilda teatrarna i hufvud-staden är för närvarande icke mycket, och framför allt icke mycket godt att säga. Södra teatern, som förr var ett hem för det harmlösa lustspelet och den visserligen klumpiga, men dock icke depraverande tyska farsen, har på senare tider gjort en betänklig svängning åt varieté-genren, därtill tvungen af den exempellösa ogrann-lagenhet hvarmed det bolag, som äger teatern, vägg om vägg med densamma anordnat en fullständig varieté, för att inte heller Södermalmskall vara i saknad af denna nutidens modernaste uppfostringsanstalt. Svårigheterna att för denna lilla scen få en lämplig repertoir få likväl icke underskattas, och man kan knappast begära att dess styresmän skola våga försöka en reform, som antagligen skulle låta den förr så talrikt besökta salongen stå tom. Upptaga de händelsevis ett arbete där man inte skall tvingas att gapskratta hela tiden, så påstå genast de ledande männen inom pressen att det stycket borde gått på dramatiska teatern; där hade varit platsen, där hade det kunnat spelas så att det gjort sig gällande, o. s. v.

Och dock har denna lilla scen många goda krafter för det inhemska lustspelet, krafter som nu få kasta bort sig på sådana stycken som *Fru Hin», »Niniche» och »Fruktknifven», den senaste här uppförda produkten af det »lätta» franska lustspelet, för att inte säga något värre. Det vore till och med inte omöjligt att med dessa krafter gifva sig in på det borgerliga skådespelets område — det vill säga det borgerliga skådespel i hvilket småfolket uppträder, och min tro är att det skulle löna mödan att i denna återgåtigssak göra ett försök. Den myckna lösa maten kan

dock icke i längden tillfredsställa hvarken publik eller skådespelare; den förre känner slutligen äckel och leda därvid och de senare tappa bort sig i detta kaos af vrångbilder och karrikatyrer, som skola föreställa människor, och komma slutligen därhän, att de icke kunnaframställa en verklig människa med kött och blod.

Vasateatern har, som förut är nämndt sin en gång gifva genre, som är operetten. Så länge denna håller sig inom förnuftets och den icke allt för slappa smakens område, har den sitt berättigande som all annan konstyttring, och kan denna teater skaffa sig tillräckliga sångkrafter, och kunde dess sångare äfven vara litet skådespelare, så skulle denna scen kunna bilda en ganska god motvikt till varietégenren, som nu hotar att uppsluka allt. Man skulle ju då äfven kunna antaga att svenska tonsättare, hvilka antingen icke hade lynne för operascenen, eller hvilka som nybörjare icke strax kunde våga sig fram på operascenen — där de väl i alla fall knappast blefve accepterade — skulle i stället lämpa sina smärre dramatiskt-lyriska kompositioner just för denna scen, som då inte längre voro nästan uteslutande hänvisad till att gräfva i den offenbachska fjärdingen, eller oupphörligt komma med Genée och Suppé och en mängd andra, mer och mindre framstående tyska slag-dängsfabrikanter.

Det såg för någon tid sedan ut, som om denna teater skulle undergå en viktig förändring och blifva uteslutande dramatisk, och den skulle i så fall, om icke till fullo, så likväl i många afseenden kunnat ersätta Svenska teatern. Det projekterade företaget stupade dock på omöjligheten att finna någon eller några som villeikläda sig garanti för den årliga hyran. Hade det gällt en ny varietélokal, så är jag lifligt öf-vertygad om det hade funnits hundra så visst som en, hvilka hade velat vara med om en så gifvande affär. Af planen blef således intet, och de »lätta» sånggudinnorna komma hädanefter som hittills att dansa, sjunga och skörta upp sig i den vackra teaterlokal, som bär det stolta Vasanamnet och som nog kommer att fyllas från golf till tak hvarje gång den har något riktigt piffigt att bjuda på.

Den lilla, så kallade Folk teatern vid Östermalmstorg, som det numera heter, skulle nog, också den, hafva en mission att fylla, om en teater hos oss kunde hafva en sådan. Duktigt och raskt skött af dess nyligen aflidne ledare, har den dock nödgats lägga sig till med en repertoir, som inte direkt kan anses hälsosam och sedelärande — man må nu hafva hur toleranta åsikter som helst i denna väg. Det därgifna styckena hafva nog sina betänkliga sidor i det afseendet — men kritiken berömmer dem, publiken går dit, och teaterföretaget bär sig — hvad kan man mera begära?

Af denna korta redogörelse för våra enskilda teatrar, torde åtminstone en sak framgå, och det är att för närvarande ingenting väsentligt göres för att motverka den moraliska slapphet, som är ett af det slutande seklets farligaste lyten.

Emellan askesen, som predikar försakelse och utrotandet af all lifsglädje, och som antingenmed bön och fasta eller också med trummor och trumpeter vill locka folket till ett surmulet syndamedvetande, och njutningslystnaden, som högt och fräckt från varietéer och punschlokaler, genom anstötliga böcker och bilder predikar den fria kärlekens och de laglösa begärens smutsiga evangelium, finnas för närvarande ingenting som med verklig kraft och framgång kunde föra den berättigade glädjens och den sunda lifsnjutnin-gens talan. Det borde dock finnas, emellan böne-salen och varietélokalen, en plats där friska, sunda och sanna människor kunde samlas för att se det brokiga, oroliga, verksamma och varmt pulserande lifvet draga förbi dem i lefvande bilder, bilder som skulle tala om det förflutnas lärdomar, det närvarandes ansträngningar och det kommandes förhoppningar.

Och denna plats, det vore skådeplatsen! Men en skådeplats så nära fullkomligheten, som något mänskligt kan blifva i denna ofullkomliga värld. Med fara att blifva utskrattad kan jag inte låta bli att här söka framställa hvad jag menar med en sådan, och att det är en sådan som vi behöfval5* Behofvet af en ny skådeplats.

finns nog mer än en som vid anblicken af denna rubrik är färdig att utbrista: »Ännu en teater i Stockholm? Jag tycker att vi hafva alldeles för många förut!»

Ja, det kan nog så tyckas, men se vi rätt på saken, så fattas det ändå en: en andra rangens skådeplats, som om den sköttes rätt, snart nog skulle kunna bli rätt så god som en första. Det är visserligen sant, att vi för närvarande äga

fem teatrar, nämligen Operan, Dramatiskan, Södra, Vasa- och Folkteatern; men lika sant är att sedan operan måste inrymmas i Svenska teaterns förra lokal, så fattas det en scen för de stycken, hvilka icke lämpa sig för Dramatiska teaterns mera aristokratiska förutsättningar och ännu mindre för de öfrigas, hvar och en åt sitt håll utpräglade verksamhetsfält. Det öfverflödar visserligen icke af dramatiska författare i vårt land, men så pass många finnas likväl att delida ett ganska kännbart men af den nyss antydda bristen på en god, andra rangens teater.

Sedan Svenska teatern försvann som dramatisk skådeplats, äro våra författare nu uteslutande, enligt hvad jag förut sökt påvisa, hänvisade till Dramatiska teatern, hvilken till följd af sin dubbelnatur som half hof- och helt enskild teater, är och alltid kommer att blifva förhindrad att antaga åtskilliga arbeten, hvilka kunde vara af intresse att få se spelade. Som lokal för det egentliga folkskådespelet är den dessutom alldeles olämplig, vare sig detta är muntert eller allvarligt, och de öfriga tre teatrarne äro lika olämpliga eller, i anseende till sina små dimensioner, ännu mera. Ty i ett godt folkstycke — och det är sådana vi behöfval — får man inte göra våld på illusionen genom anordningarnas tarflighet, genom bristen på utrymme och frånvaron af de nödvändiga massorna, där sådana behöfvas.

Den förut af mig upptagna invändningen att en sådan skådeplats åter kommer att finnas när den nya operan blir färdigbyggd, vill jag ytterligare söka vederlägga därmed, att när så blir, är antagligen dramatiska teaterns byggnad också utdömd, och då kommer den sannolikt nog att förläggas till operans nuvarande lokal. Det kan ju endast vara en tidsfråga när denna teater med sina trånga korridorer och utgångar och med sitt inklämda läge, måste slopas ur eldfarlighetens synpunkt, och när så blir stå vi ochstampa på samma ställe som förut. Och jag har redan förut påpekat faran af ett dröjsmål under de fem, sex år, som byggandet kräfver.

För mig synes således uppförandet af en ny större skådeplats i hufvudstaden vara rent af en lifsfråga för vår dramatik och vår skådespelarkonst. Ty det finns ingenting farligare för konsten, än att den af omständigheternas tvång införes på en missriktning som slutar med att blifva en vana. Och missriktningen härvidlag ligger däruti, att de scener vi nu äga, endast lämpa sig för en konventionell dramatik och att de stycken som skrifvas i annan riktning i allmänhet anses för simpla för societetens teater, och för litet farsartade för de andra.

Med konventionell dramatik menar jag en sådan, i hvilken man måste taga hänsyn till platsen och till både de styrandes och de åskådandes fördomar, för att kunna få sitt stycke antaget — och detta är ju det enda sättet att få det kändt. Ty hos oss tryckas icke mera några teaterstycken, så vida de icke antingen lämpa sig för sällskapsteatrar, eller också författaren har råd att låta trycka dem på egen bekostnad.

Man må nu icke föreställa sig att jag för talan för en så kallad *fri teater», där man framför skapelser, som endast lämpa sig för anatomi-salarne eller polisdomstolen! Nej, långt därifrån! Det är inte den dramatiken som skall rädda oss från varieté-ofoget. Jag talar för en estetisktoch ekonomiskt fri teater, där liffulla skildringar från forntid och nutid kunde tolkas af goda skådespelare och där skämtet skulle vara lika hemmastadt som allvaret; med ett ord en plantskola för både skådespelare och författare — och icke minst för en god publik l

En sant folklig och svensk scen, där ingen enskild skulle tillåtas spekulera i massornas dåliga och förskämda smak, en verkligt god, svensk folk teater, i detta ords bästa bemärkelse, en Stockholms stads teater, byggd och upprättad antingen af hufvudstaden själf eller af en samling verkliga teatervänner därinom, hvilka af kommunen finge åt sig upplåten en plats att bygga på, mot villkor att den sörjde för en god personal och en styrelse som förstode sin sak.

Skulle nu detta vara en omöjlighet? Skulle den svenska hufvudstaden icke inom sig äga ett hundratal män och kvinnor som ville och kunde offra något för en så viktig kultursak som denna? Skulle här icke finnas fäder och mödrar, hvilka åt det uppväxande släktet ville bereda tillgång till bättre, billigare och mera förädlande nöjen än hvad de punschångande förlustelselokalerna kunna erbjuda? Eller, för att taga saken mera praktiskt och i tidens anda: skulle inte ett sådant bolag kunna bildas utan allt för stora uppoffringar, och skulle inte ett sådant företag kunna lämna skälig ränta på det kapital som skulle erfordras ?Det har mer än en gång uttalats och otvetydigt framhållits af kommunens förtroendemän, att de anse sig icke kunna och icke heller böra på något sätt

understödja den af staten doterade scen som vi redan äga, nämligen operans. Må så vara; men skulle detta kunna och böra hindra dem från att låta Stockholm, som landets hufvudstad, på ett verksamt och oegennyttigt sätt gå i spetsen för den nationella utvecklingen af vår dramatiska konst? Utgör denna konst en så obetydlig och så värdelös insats i den fosterländska odlingen, att landets första kommun därvidlag icke har några skyldigheter att iakttaga, någon ära att vinna och något godt att uträtta ?

Blir svaret på denna fråga ett absolut nej, då återstår för den enskilda företagsamheten eller konstkärleken att besegra svårigheterna, att än en gång, för andra gången i vårt land få till stånd en skådeplats vid hvars upprättande ingen enskild vinningslystnad spelat den första stämman. Inga lotterispekulationer borde därvid mera få komma i fråga, inga biafsikter att rikta den eller den teaterdirektören eller restauratören borde därvidlag få föra talan, utan man skulle och borde bygga en verklig folk teater för folkets skull, för konstens skull, för landets heders skull!

Men om nu all den offervillighet, som jag föreställt mig böra finnas, helt och hållet saknas, skulle det likväl vara alldeles omöjligt att få ännu en teater i Stockholm, en stor och tids-enlig teater, som icke ligger antingen på en öfverbyggd gård eller nere i en källare? För mig synes det icke ligga några oöfvervinneliga svårigheter i att tänka sig, att man för det ändamålet skulle kunna förvärfva en plats till exempel vid den närmaste obebyggda delen af Strandvägen, eller på en af de stora tomterna som ännu finnas kvar vid nedre delen af Birger-Jarls-gatan eller ännu bättre på norra delen af Kungsträdgården? Man skall nog invända att det blefve för dyrt, att på någon af dessa platser bygga en teater; men det vore ju heller icke meningen att den skulle bli så billig, att staden och dess invånare ej satte något värde på sin teater.

Jag har velat framkasta denna tanke, icke för det att jag själf tror mig ens i ringaste mån kunna bidraga till dess förverkligande, men i hopp om att den skall kunna väcka några verkliga teater vänners intresse och att den måtte få komma under diskussion af för saken nitälskande personer. Ty, jag är optimist nog att tro, det sådana finnas och finnas flera än man tror.

Man skall kanske svara mig helt kort, att det finns så många andra och viktigare ting att ordna, så mycken kroppslig nöd att afhjälpa, så många materiela framtidsfrågor att lösa — och att man hvarken har tid, råd eller lust att bygga nya teatrar, eller att syssla med så improduktiva ting som konst och dramatik. Ty de äro ju ändå endast nöjen och förströelserdem människorna böra kunna lefva förutan, eller också taga dem sådana de förefinnas.

Ja, detta kan ju visserligen vara sant — på sitt sättl Men det är också en sanning, att man lefver inte endast af bröd; det är vidare en sanning att man uppfostrar folket genom goda skådespel, och det mången gång bättre än genom släta predikningar. Man ville ju för icke länge sedan bygga fem nya kyrkor — och man bygger oupphörligt nya förlustelselokaler och nya praktbostäder — skulle det då vara för mycket begärdt, att det byggdes en — säger en ny, verkligt god och tidsenlig skådeplats för de folkliga svenska sånggudinnorna, som nu antingen äro husvilla eller måste låta pack in sig i lådor?

Det gror helt visst hos det uppväxande släktet en ung, otåligt på sin tid väntande inhemsk konst, som icke kan och icke vill trampa i de gamla hjulspåren, som vill komma fram med nya tankar i nya former, gifva dramat ett rikare innehåll, skådespelarkonsten nya uppgifter att lösa, och denna unga, ännu endast halft medvetna, men ihärdigt på sitt framträdande arbetande konst, som ännu endast är en längtan, en drömmande framtidsaning — den väntar att få lif, att få plats för sina uppspirande blommor. Gif den en sådan och den skall slå ut och växa sig stor och stark, och i dess fria luft skall det svenska lynnet återfå sin kraft och det friska, manhaftiga,all veklighet föraktande drag, som kännetecknade det under förflutna tider.

Och ännu en sak: en verkligt god och tillräckligt stor skådeplats skulle antagligen med sig assimilera de dugande krafterna som för närvarande finnas vid de mindre scenerna och dessa skulle så småningom uppgå i den och antingen iorsvinna eller också byggas om till tidsenliga, för skådespel lämpliga lokaler. Och därpå ligger ingen ringa vikt, vare sig man ser det ur den konstnärliga utvecklingens eller den praktiska nyttans synpunkt. Och för att skådeplatsens framställningar skola vinna sympatier och kärlek inom alla klasser i samhället, fordras

konsttempel och icke lådor. Detta visste de gamla kulturfolken mer än väl, när de för de stora skådespelen anordnade platser, hvilkas blotta anblick talade om att det var fester man firade därinom, fester till hvilka folket inbjödos för att med väckta, höjda och renade sinnen återvända till arbetsdagens möda och det praktiska lifvets mångfaldiga bestyr.

Borde det inte vara så äfven nu och skulle det icke behöfvas en sådan motvikt äfven i det moderna samhället, där det finns så godt om det som förvekligar och verkar neddragande äfven på de bästa, de renaste sinnen?

£

Teater eller varietéf 36. Kritiken och teatrarne.

jjj^i)et finns ett gammalt godt ordspråk som säger: »Säg mig med hvem du umgås, och jag skall säga dig hvem du är.»

En främling som första gången besöker ett land, kunde godt, med en liten ändring af detta gamla ordstäf, säga åt den af dess inbyggare som han snarast och bäst lär känna: *Säg mig hurudan er kritik är, och jag skall säga er hur det är med er konst och edra teatrar U

Ty det kan nu inte nekas, att dessa bero utaf och betinga hvarandra, och att det sätt hvarpå den ena af dem, nämligen kritiken, sköter sitt kall, inverkar ofantligt på huru den andra kommer att uppfatta sitt.

Det är så godt först som sist, att säga rent ut, att i detta fall skulle man önska att mycket här hos oss , vore annorlunda. Hvad man först och främst kan med stora skäl beklaga, är att här finnes egentligen icke någon annan konst-och teaterkritik än den vanliga dagskritiken, och att denna måste, till följd af många anledningar, vara i hög grad summarisk och i lika hög grad subjektif, att den ofta icke blir annat än ett uttryck af premiérpublikens mer eller mindre blaserade mening — och framför allt, att den aldrig har tid att vara grundlig.

Låtom oss se efter hur det vanligen går till när ett stycke första gången uppföres på någon af våra teatrar. Så vidt icke recensenten har sådana försänkningar vid teatern i fråga, att han kan låna hem stycket eller också öfvervara generalrepetitionen, gör han sin första bekantskap därmed på kvällen då det första gången uppföres, och i stället för att då nöja sig med ett kort, faktiskt omnämnande att och hur stycket gått öfver scenen, är han merendels morgonen eller kvällen därpå färdig med ett långt referat öfver detsamma. Således en kritik nedskrifven efter ett enda åseende af stycket, och därmed en dom falld, en dom mot hvilken ingen appell finnes. Den i allmänhet mycket kritiklösa publiken tar denna dom färdig sådan som den är, och på den domen beror nu författarens och teaterns öde. Utfaller den till författarens fördel — till skådespelarnes fromma utfaller den nästan alltid, så vida de inte burit sig allt för klumpigt åt — ja, då går stycket, som det heter: är förhållandet tvärt om, så faller det — och därmed är den saken slut. När den ton-gifvande morgon- eller aftontidningen sagt attpjesen är bra, att den passar för den teatern — en viktig omständighet som vi snart skola närmare vidröra, ja, då skyndar publiken sig dit icke så mycket för att konstatera att kritikern har rätt — utan af nyfikenhet att få se något nytt.

Säger däremot tidningen i fråga att pjesen inte är bra — ja, då kan det inte falla publiken in att själf vilja öfvertyga sig om huruvida den har rätt eller inte. Det har stått i tidningen att den inte duger — ergo duger den inte! Så resonnerar nästan alltid den stora publiken. Man har nu en gång för alla blifvit så van vid att tänka, handla, känna och döma efter tidningarnas fingervisningar, att man helt oreflekteradt tar deras summariskt nedskrifna domar för goda, glad och lycklig öfver att inte behöfva tänka själf, hvilket ju nu är ett alldeles onödigt besvär.

Men recensenterna äro ju inte heller mer än människor, och de kunna misstaga sig lika lätt som andra dödliga. De kunna också ledas af sympatier för den ena och antipatier mot den andra; de äro ju, lika litet som andra ofullkomliga varelser, fria från subjektiva inflytelser, som kunna inverka på domslutet.

Och dessutom, deras domar äro i de flesta fall lika lakoniska som de äro drakoniska. Det eller det stycket, den eller den skådespelaren äro dåliga, men hvarför äro de dåliga? Ja, det får man så sällan veta, tydligen af det ganska enkla skälet, att det inte alltid är lika lätt attbevisa som att dekretera. Nog af, de duga inte, och därmed

väl. Talar man nu med en recensent om det betänkliga i att utslunga sådana där obevisade domslut, så svarar han att det är inte hans affär att deducera, hvarför beröm eller förkastelse drabba ett dramatiskt arbete eller en scenisk framställning — det har tidningen inte plats för och det intresserar inte publiken. Den har inte ro att sitta vid morgonkaffet eller kvällsteet och läsa lärda afhandlingar om pjeser och skådespelare, den vill ha lätt mat och korta rubriker i tidningarna, ingenting lärdt och följaktligen ledsamt.

Det är för öfrigt något egendomligt med dagskritiken: den kan mycket väl slå ihjäl ett godt stycke, om det inte smakar den, men den kan aldrig hålla uppe ett underhaltigt längre än till en viss tid. I detta senare ligger ju en rättvisa som man måste erkänna och vara tacksam för — men man skulle dock kunna önska att samma rättvisa gjorde sig gällande äfven i det första fallet. Men hvarför blir det icke så? Helt enkelt därför att publiken inte går dit, och att de få som möjligen komma dit och finna omdömet orättvist, i allmänhet tillhöra det slags människor hvilka icke skrika ut sina åsikter på gator och torg, medan däremot tidningen talar till de stora massorna och därför har lättare att blifva både hörd och trodd. Och så — en mycket viktig sak! — hvad den säger är tryckt och i synnerhet om detta är något ofördel*aktigt, så tror man på det, som om det stode i bibeln.

Och om nu en kritiker äfven skulle vara författare — och sådant händer ibland — månne han i denna dubbla egenskap har styrka nog och är tillräckligt genomträngd af medvetandet om det ansvar hans viktiga domarkall ålägger honom, för att helt och hållet objektivt och utan sidoimpulser uttala sitt omdöme om en annans arbete? Så kan och bör det ju vara; men nog ligger det en stor fara däruti, att den som anser sig orättvist behandlad, har detta kryphål för sin sårade författarfåfänga, och bäst vore ju om den som skall bedöma andra, inte själf producerade sig på samma område som de, hvilkas arbeten han är utsedd att granska! Den skall sannerligen vara en högst ovanligt utrustad människa, som under sådana förhållanden kan skrifva en fullt rättvis och objektiv kritik.

Hvilken känner icke, hur svår en författare är att göra till lags, när det gäller omdömet om hans arbete? Han delar denna ömtålighet med alla konstutöfvare, de må nu vara skriftställare, musici, målare, bildhuggare eller skådespelare. Orsaken därtill behöfver ju inte alltid vara den rent förkastliga egenkärlek, som icke inrymmer något spår af själfkritik eller tvifvel på ens egen förmåga; det kan ju också låta tänka sig att den har sitt ursprang i det hos hvarje skapande natur inneboende begäret att kunna gagna med hvad den skapar, och attkunna på ett klart och åskådligt sätt ställa fram den idé som föresväfvat honom i skapandets ögonblick. Ser han nu att detta icke alls uppfattas af dem som skola vägleda massornas omdöme, märker han att hvad han velat och trott sig hafva framställt helt och hållet missuppfattas eller underskattas af domarne, så ligger det ju mycket nära också för hans syndiga natur, att misstänka det något särskildt, något personligt, åstadkommit det omilda domslutet.

En orättvis dom, gäller den också bara ett vite på några kronor, är mycket farligare än en rättvis dom som går på lifvet. Den senare kan man kalla för sträng, men den kan aldrig bli vrång och den slappar inte känslan för det rätta; men som skalden säger: »när våld på tinget dömer, är ofärd nära» — och om någonsin detta varit fallet, så är det här. Ty här gäller det inte den eller den författarens egenkärlek, om den blir sårad eller inte — det gäller inte heller om den dömde får svälta eller inte, utan det gäller helt enkelt den inhemska dramatikens framtid — och det är något ofantligt mycket viktigare.

Behandlar man den fortfarande »en bagatell» i våra dagliga tidningar, och tiger man helt likgiltigt om och med den i våra tidskrifter — hvilka borde kunna ägna äfven några sidor åt teatrarnes verksamhet — fortsätter man med att hafva idel beröm och blommor åt Sveasalens och de öfriga varietéernas prestationer, och an-tingen bittert klander, eller också endast kotteriberöm åt de dramatiska alster som se dagen här i landet, så är det fara värdt att ingen af de unga krafterna som duga, vilja eller våga ägna sig åt det dramatiska författarskapet. Hade vi däremot en kritik som vore lika rättvis som sakkunnig, lika sträng som omutlig: som sysselsatte sig med de dramatiska alstren för något annat än att klandra, och med de dramatiska

artisterna för annat än att berömma de kända

och tiga om dem som ännu inte blifvit det, så tror jag nästan att vi en dag skulle återigen kvinna få en dramatik och en dramatisk konst

här i landet — och genom dem en motvikt

till varietégenrens allt förslappande välde öfver sinnena.

På tal om hvad som passar för den ena eller den andra scenen, tyckes vår dagskritik utgå från en mycket lättvindig synpunkt. Den resonnerar nämligen antagligen så här:

Dramatiska teatern besökes i allmänhet endast af den fina publiken, alltså passa på den teatern endast sådana stycken i hvilka så kal-ladt bättre folk uppträder. Grefvar och baroner, presidenter, diplomater och generalkonsuler, möjligtvis grosshandlare, militärer och yngre ämbetsmän böra där framställas; småborgare, handt-verkare, bönder och arbetare höra absolut inte dit. De få gå till Södra teatern, eller till Folkteatern — såvida de äro inhemska; äro de franska, tyska eller italienska, kanske till och medryska — nå ja, då kunna de få passera för en och annan gång på societetens teater.

Att den fina publiken skulle kunna hafva både nytta och nöje af att se hur det tarfliga, arbetande folket lefver, tänker och handlar, tvistar och strider, det tycks icke falla dagskritikens utötvare in. Man säger och har sagt om vissa konungatjänare att de varit och äro mera mo-narkiskt sinnade än monarken själf; man kan godt om dessa herrar recensenter säga att de äro finare, eller att de åtminstone vilja inbilla folk att de äro finare än själfva den så kallade fina publiken, som inte alls har något emot att besöka de mindre fina teatrarne, endast dessa bjuda på starkt pepprade rätter. Det är för den ingen risk att gå och se hvilka skabrösa stycken som helst på småteatrarne, men om den får se några inhemska skådespel eller lustspel med uppträdande småfolk i på Dramatiska teatern, så skulle den kunna taga skada till sin fina smak. Hvarför detta maskerade spel? Hvar-för inte säga rent ut att stycken äro dåliga, om och när de äro det? Hvarför inte försöka komma ifrån det där dumma pratet om hvar ett stycke passar eller inte — förutsatt att det passar för skådeplatsen — att det är skrifvet så att det har hemul för sig att man tar upp det, att det målar lifvet sådant det är eller sådant det borde vara, sak samma inom hvilka samhällslager det rör sig? Det vore ärligare, och en sådan kritik skulle man kunna akta, i ställetför att man nu, när man i dagskrönikan läser om en ny teaterafrättning, ovillkorligen gör sig den frågan:

»Hur står det nu till? Har möjligtvis domaren råkat att vara part i målet?»

Och att en sådan fråga någonsin kan komma att med något spår af befogenhet framställas, det bevisar bäst att det är illa ställdt med dagskritiken i några af våra tidningar. Och man skulle för deras egen skull önska att det blefve annorlunda.

Man skulle äfven önska det för teatrarnes skull och framför allt för hela teatersakens framtida ställning i vårt land. Ty det är upplysta, ärliga och sakkunniga vänner den behöfver, inte kotterivänner som hålla med det ena ögonblicket och blifva antagonister i nästa, som börja med att vara ögontjänare och sluta med att blifva tyranner.

Inga borde vara angelägnare än just recensenterna själfva, att få en ändring härvidlag — såvida det inte rent af skulle vara tidningsredaktionerna!

¥7. Varietéerna.

i kunna fatta oss tämligen kort om dessa nutidens favoriter, de tala tillräckligt för sig själfva.

Hvarifrån hafva de kommit, hvad är deras ändamål och huru kunna de hafva vunnit den stora popularitet som i våra dagar kommer dem till del? Ja, dessa frågor kunna besvaras efter hvars och ens olika ståndpunkt, och fast jag är deras afgjorde motståndare skall jag söka göra det så opartiskt som möjligt.

Deras ursprung var oskyldigare än man skulle tro, när man nu ser den fullt utvecklade blomman — i fall man kan begagna en så älsklig och vacker bild om något som är så vrångt emot alla skön-hetsbegrepp och som lägger så an på de dåliga böjelserna hos människorna. De härstamma från femtitalets små, blygsamma sångtillställningar i trädgårdar och sommarkaféer, de togo första steget framåt, eller kanske rättare sagdt, bakåt,i kejsardömets Paris, där café-chantant-genrens lejoninna, den bekanta Teresa under sextiotalet uppträdde med sina halft tvätydiga, halft ohöljda visor, hvilka blefvo så på modet, att de till och med af henne fingo sjungas vid hofvet i St. Cloud, för att muntra kejsarparets gäster.

Man skrattade och applåderade åt dem där, så som man nära ett århundrade förut applåderade åt den kungliga societeten när den på sina sällskapsspektakler i Versailles uppförde Beau-marchais* »Figaros bröllop», utan att ana att detta stycke förberedde eller åtminstone förespådde den revolution som skulle störta hela kungligheten ned i gruset.

Och från Paris gjorde genren sin rund till Europas öfriga hufvudstäder. Öfverallt hvart den kom, mottogs den med jubel af alla de sysslolösa, som nu fått något att fördrifva den långsamma kvällen med, af alla de trötta, som efter dagens släp sökte en förströelse utan själsansträngning, och af alla de lättfärdiga, som genom dess framställningar kunde sysselsätta sin fantasi med utsväfningar, för hvilka de i verkligheten skrämdes tillbaka antingen af den allmänna meningen eller af den egna förskräckelsen för följderna.

Rättvisan fordrar också det erkännandet att den retade nyfikenheten, denna människosläktets arfsynd. Det var något nytt som man fick se och höra, och man behöfde hvarken kläda sinnet eller kroppen i högtidsdräkt, som fallet var vidde ädlare konstnjutningarna. Hit kunde man gå som man kom från sitt arbete eller sin lättja, man behöfde hvarken kamma eller tvätta sig, och framför allt: man behöfde inte genera sig, man kunde äta och dricka, röka och prata alldeles som ute på gatan eller hemma hos sig själf. Och så träffade man bekanta och så gjorde man bekantskaper — glada och mycket litet nogräknade bekantskaper vid hvilkas ingående man kunde sitta med hatten på och cigarren i munl Och framför allt \ man behöfde icke tänka l Lycksaliga upptäckt I Man kunde få hvila sin trötta hjärna, som under dagens lopp blifvit ansträngd af vinningsbegäret och äregirigheten, lystnaden efter beröm, och sökandet efter lyckan, eller tröttad af kampen för tillvaron — med ett ord upptagen af det nittonde seklets nervösa människo-sträfvan midt ibland bullret af maskinerna, oset af stenkolsröken, och larmet af samhällsmyr-stackens om och öfver hvarandra skyndande myriader!

Man kan ju således invända att varietégenren är ett af tidens behof, och att den följaktligen är lika berättigad som någon annan af de konstyttringar, hvilka lägga an på människornas sinnliga förnimmelser och lystnad efter förströelser. Man kan visserligen förvåna sig öfver den oerhörda popularitet som en varietéartist kan tillvinna sig, en popularitet af hvilken vi här hos oss sett talande bevis i den under ett par vintrar öfverfyllda salongen där enchansonettsångerska uppträdde, i de oerhörda människomassor hvilka följde en varietésångare till grafven, i det bifall som kommit en af våra egna skådespelerskor till del, därför att hon ime-terat den berömda chansonettdivan — med ett ord, i en mängd företeelser som vittna lika mycket om smakförbistringen som Babels torn vittnade om förbistringen i språk under de gamla tiderna. Bland dessa torde man icke böra förbigå de berömmande puffar af hvilka till och med annars ganska finsmakiga tidningar litet emellan innehålla mycket betecknande prof.

Och på det sättet har det gått därhän att vi nu i hufvudstaden Stockholm hafva fem särskilda stora varietéer i gång — det vill säga, de äro lika många som teatrarna, och lägger man nu till dem de teatrar som då och då göra en liten tripp in på varietéernas område, så äro de afgjordt i majoriteten inom de offentliga nöjenas område. Och hur tolerant man än må vara för dem, så kan detta dock icke vara särdeles hälsosamt. Och den största faran ligger däruti, att det egentligen är ungdomen som de draga till sig, ungdomen som vill roa sig, och som nu uppfostras vid slagdängor, serverade af halfklädda sångerskor under lättfärdiga åtbörder hvilka sedan af habituerna återgifvas inom familjekretsarna, där man imiterar både kostymerna och sångsättet, medan man lär sig visorna utantill och sprider dem allt mer och mer, så att de gnolas af småflickorna eller hvisslas af poj-karna när de gå till skolan eller äro ute för att leka.

Behöfver man vara pessimist för att beklaga detta och sörja öfver att det gått därhän? Jag tror det inte! Jag tror tvärt om att man endast behöfver vara en vanlig, sund människa för att önska att det vore annorlunda och att någon ytterligare motvikt funnos att tillgå, än den som kyrkorna och bönesalarna kunna åstadkomma. Alla vilja eller kunna icke i dem söka det inre lifvets tillfredsställelse och låta det hålla dem skadelösa för det yttre lifvets försakelser; de be-höfva äfven världslig förströelse, och i detta ligger ju ingenting förkastligt.

Men att denna människans medfödda böjelse inledes på rätta spår, det är af lika mycken vikt för samhället som för individen. Man kan ju icke befalla människorna att gå dit eller dit, men man kan underlätta för dem

möjligheten att söka ädlare nöjen än sådana som nu erbjudas, och ett af de bästa medlen därtill voro en verkligt god teater som för måttliga inträdesafgifter erbjöde goda skådespel utförda af talangfulla konstnärer. Varietéerna skulle nog lefva ändå, ty jag fruktar för att de blifvit ett offentligt be-hof för nutidens människor; men de skulle icke härska enväldigt som nu, och därmed vore redan åtskilligt vunnet.

Och framför allt skulle det exempel som en sådan skådeplats gaf, helt säkert hindra de öf-riga att sjunka ännu djupare ned i det för hvarjeteater så ytterst farliga föreställningssättet att den är till sblott för lust». Alla skulle vinna därpå, publiken lika väl som skådespelarna, författarna lika väl som teaterledarna. Det hela skulle vinna därpå att vi åter igen finge en konst som vi kunde både älska och bära aktning för, och då kunde varieténöjena gärna få finnas kvar — de skulle säkerligen icke längre locka hvarken publiken eller konstnärerna in på den farliga, all sann konst fördärfvande väg, där de florera under punschångorna och rökmolnen från cigarrerna.

SE8. Framtidsutsikter.

Irhundradets sista solhvarf skall ju se den nya operan resa sig på den plats där den gamla stått, och man vill så gärna hoppas och tro att den skall öppna sina portar på ett sätt som är värdigt traditionerna från den gamla.

Men när den en dag är färdig, hur skall

det gå med dramat? Skall det flytta in tillsammans med det lyriska på den nya scenen

och skola de båda systrarna tillsammans söka ingjuta en lefvande ande i den nya byggnaden? Detta vore det önskligaste, ty de hafva bott tillsammans en gång förr och de hindrade hvar-

andra icke från att utveckla sig enligt hvars och ens natur, ehuru de den tiden voro trångboddare än hvad de nu skulle blifva.

Eller skall man äfven då fortfara med att

försöka gifva operor sju dagar i veckan och på det sättet uttrötta både publik och artister, eller också stänga portarna de dagar då de senareinte orka sjunga? Med kännedom om de tendenser som länge gjort sig gällande inom den dramatiska konstnärsvärlden, har man alla skäl att frukta en skilsmässa för alltid. Man har för många exempel utifrån, för att önska en återförening. I Danmark har man redan i flera år umgåtts med planen att skilja de båda kungliga scenerna åt, och nu senast lär ju en särskild kommission vara nedsatt för att dryfta den viktiga frågan.

Vi antaga således att det blir fortsatt skilsmässa utaf, och då uppstår frågan: hvar skall den för detta kungliga, nu mera enskilda dramatiska scenen förläggas ? Skall den bo kvar i sitt nuvarande trånga och bristfälliga hus, eller skall den öfverflvttas till operans nuvarande tillfälliga lokal? Antagligen blir det sista fallet, och Dramatiska teatern kommer att säljas till enskild person, som på platsen kommer att bygga ett bostadspalats. De små enskilda teatrarna komma åtminstone icke genast att ombyggas och göras större och mera lämpliga för sceniska prestationer än de nu äro, och således kommer Stockholm att sakna en större scen af andra ordningen, där allt det som ratas af den första och icke får rum på de senare, skulle kunna framföras för allmänheten.

Men under dessa fem, sex år kan det också mycket väl hända att varietéerna blifvit allt flera och flera, eller att de som redan finnas vuxit ut till stora etablissement, som göra alla småteatrarnaöfverflödiga. Ty det kan ju nu mera endast vara en tidsfråga, när serveringsborden flyttas in i teatersalongerna och dessa på det sättet blifva sannskyldiga varietélokaler, där man äter smörgåsar och dricker punsch, röker cigarrer och sitter med hattarna på sig.

Och naturligtvis blifva repertoirerna därefter. Att spela allvarliga eller högstämda saker vid glasens klang, knäckebrödets knaprande och cigarrökens bolmande, det går väl ändå knappast för sig, utan mugtert skall det vara, skoj måste det blil Och i stället för entreaktsmusik sjunger man slagdängor, och när ridån gått ner för pjesen, så dansar man cancan eller hänger på trapés, slukar knifvar, äter eld och marscherar på ståltrådslina midt öfver punschbuteljerna och smörgåsborden.

Skall detta blifva det tjugonde seklets teaterkonst, eller rättare sagdt: skall det då mera finnas någon teater? Teater eller varieté ? det är frågan.

Svaret kommer nog inte längre att låta vänta på sig. Det beror af publiken, af kritiken, af teaterledarna, författarna och skådespelarna, och det beror sist och ytterst af den allmänna meningen, af samfundsandan, af folkets egen sunda sans för hvad som är önskligt och hvad som är rätt.

Utsikterna kunna därför vara förtviflade, men de kunna också vara hoppgifvande. Detta beror på hurudan allmänandan är beskaffad. Den som nedskrifvit dessa betraktelser vill så gärnatro att den ännu är sund i grund och botten; han är inte bekymmerslös nog att trösta sig med ett: »apres nous le déluge»! han hoppas tvärt om att vår vackra hufvudstad skall tvätta bort varieté-sminket från sina ännu ofördärfvade drag, och icke nöja sig med att endast kallas * det glada*, utan äfven göra sig förtjänt af att i anda och sanning få heta: »det konstälskande Stockholm*. Sker det så, skall man icke längre behöfva fråga: Teater eller varieté? utan man skall med glad tillförsikt kunna utropa: uTeater trots varietél* Och det skulle glädja teatervännen, om det så ville bli 1